

ปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น

Role and Authorities Interaction in village and Local Development among Headmen Village Headmen with Executive and Member of the Local Administration Organization

ทัชชววัฒน์ เหล่าสุวรรณ¹

¹ หลักสูตรสาขาวิชารัฐศาสตร์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม 44000 โทรศัพท์: 086 0276229 E-mail: tatchavat@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น และเพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น ทั้งรูปแบบและลักษณะปฏิสัมพันธ์ เงื่อนไขปฏิสัมพันธ์ และผลที่ตามมา จากปฏิสัมพันธ์ ประชากรเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นในเขตพื้นที่ อบต.หนองจิก อำเภอบรบือ และเทศบาลตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จำนวนทั้งสิ้น 109 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การจดบันทึกภาคสนาม วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล และเป็นกลุ่ม การจัดเวทีระดมความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นและท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้บริหาร สมาชิกสภาท้องถิ่น โดยรวม อยู่ในระดับมาก ส่วนปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น พบว่า ในพื้นที่ อบต.หนองจิก ปฏิสัมพันธ์เป็นรูปแบบความร่วมมือมากกว่ารูปแบบอื่น โดยความร่วมมือจะมีลักษณะของการร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจในการพัฒนาหมู่บ้านและตำบล เงื่อนไขสำคัญ คือ ผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นส่วนใหญ่เคยเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมาก่อน ทำให้ความสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่เป็นไปอย่างราบรื่น ในขณะที่พื้นที่เทศบาลตำบลขามเรียง ปฏิสัมพันธ์จะเป็นรูปแบบความขัดแย้งมากกว่ารูปแบบอื่น โดยลักษณะของความขัดแย้งเป็นความขัดแย้งส่วนตัวและความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการไม่ปฏิบัติตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเงื่อนไขสำคัญ คือ การยึดผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นที่ตั้ง เมื่อเป็นดังนั้น ผลที่ตามมาจึงทำให้เกิดความล่าช้าในการแก้ปัญหา งบประมาณเกิดการกระจุกตัวในบางหมู่บ้าน และสร้างความไม่พอใจระหว่างท้องถิ่นและท้องถิ่นมากขึ้น

คำสำคัญ: ปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทและอำนาจหน้าที่, ท้องที่, ท้องถิ่น

Abstract

This research were to study the role and performance of the local authority, the local village chief, leaders and members of the local council and to study the

role of interaction and development of local authority with the local village chief in nature Interaction terms and as a result of the interaction. The target population in this research is a village and a local council at Nong Chik Administration Borabue district and General Khamreang Kantharawichai district as total 109 subjects used in this research. The instruments include interviews form, questionnaires and field notes. The methodology in this research used data collection methods, individual interviews and group brainstorming stage. Quantitative data were analyzed by percentage, mean and standard deviation. Qualitative data were used a descriptive analysis. This results showed that the performance of roles and responsibilities in local development and local village chief, leaders and local councilors were at the high level. The interaction and the role of local authorities in the development of the village and the local councilor to management in Nong Chik Administration was interaction rather than other forms of cooperation. The partnership is the collaboration efforts in the development of the village and parish. The conditions as an executive council member and the former village chief have headman before it make the correlation of operational roles and responsibilities are carried out smoothly. In the area of Khamreang have the interaction as a form of conflict than other forms. The nature of the conflict is personal conflicts and conflicts arising from failure to fulfill the role and authority of the party is to seize the political advantage. The conflicts do delay in the solution and budget is concentrated in a few villages and resentment among local and district level.

Keywords: role and authorities Interaction, village, local

1. บทนำ

ตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ถือเป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการและมีบทบาท อำนาจหน้าที่ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข

มาอย่างยาวนานในสังคมไทย เริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัย เรื่อยมาจนถึงรัชกาลที่ 5 ซึ่งได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 และนับเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ได้กำหนด อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไว้อย่างละเอียด ต่อมาพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเป็นครั้งคราว จนพุทธศักราช 2457 จึงได้ตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ฉบับใหม่ และใช้มาจนทุกวันนี้

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ 2547 ได้กำหนดให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่หลัก ๆ คือ การป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมคุณภาพชีวิต การรักษาสาธารณสุขสมบัติ และการป้องกันบรรเทาสาธารณภัย นอกจากนี้จะมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายดังกล่าวแล้ว กำนัน ผู้ใหญ่บ้านก็ยังมิบทบาทและอำนาจหน้าที่ทั้งในฐานะตัวแทนของทางราชการ ตัวแทนของประชาชน และมีบทบาทหน้าที่ในฐานะผู้นำชุมชน กล่าวคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ถือเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ใกล้ชิดกับราษฎรในพื้นที่มากที่สุด บทบาทในฐานะตัวแทนของทางราชการจึงมีอยู่หลายประการ เช่น การอำนวยความสะดวกให้กับราษฎรในการติดต่อกับทางราชการ การตอบสนองนโยบายของทางราชการ การให้ความช่วยเหลือทางราชการ การให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย การประชาสัมพันธ์ การเป็นแหล่งข่าวให้กับทางราชการ เป็นต้น ส่วนบทบาทหน้าที่ในฐานะตัวแทนประชาชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านถือเป็นผู้อาสาเข้ามาทำงานรับใช้ประชาชนมากกว่าที่จะยึดถือเป็นอาชีพ ค่าตอบแทนที่ได้รับก็เพียงน้อยนิดไม่พอค่าครองชีพ การที่ประชาชนได้เลือกขึ้นมาเป็นผู้ปกครองก็เพื่อจะได้พึ่งพาอาศัย เป็นปากเสียงแทนพวกเขา โดยเฉพาะในการติดต่อประสานงานกับทางราชการ [1] นอกจากนี้ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ยังมีบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือบทบาทในฐานะผู้นำชุมชน ซึ่งการเป็นผู้นำนั้นถือว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในระดับแนวหน้าของชุมชน โดยจะต้องรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่หรือผลประโยชน์ของผู้ที่อยู่ภายใต้การนำของตน อีกทั้งได้รับความเชื่อถือยกย่องจากหมู่คณะให้อยู่ในฐานะหรือตำแหน่งที่สูงกว่าคนอื่น ๆ และทุกคนก็พร้อมที่จะเป็นผู้ตาม จึงถือได้ว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่สามารถใช้ได้ทั้งพระเดชและพระคุณกับประชาชนในพื้นที่การใช้พระเดชก็คือ การใช้อำนาจตามกฎหมายได้ให้อำนาจไว้ ส่วนการใช้พระคุณก็คือการสร้างสรรคความสามัคคีให้เกิดขึ้นในตำบล หมู่บ้านของตน คอยดูแลให้ประชาชนในปกครองมีความเป็นอยู่อย่างสงบสุข ซึ่งบทบาทในฐานะผู้นำชุมชนได้แก่ การรวบรวมความเดือดร้อนของราษฎรแล้วนำเสนอต่อทางราชการ การเป็นผู้ไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในพื้นที่ การเป็นผู้นำทางความคิดของราษฎรในพื้นที่ การเป็นผู้ประสานการพัฒนาของชุมชน การสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า สังคมไทย โดยเฉพาะสังคมในชนบทนั้นมีความคุ้นเคยและให้การยอมรับในบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะตัวแทนของทางราชการ ตัวแทนของประชาชน และในฐานะผู้นำชุมชนมานานหลายศตวรรษ และเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับบทบาท อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเมื่อรัฐบาลมีความพยายามที่จะกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และชัดเจนขึ้นเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537

ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่ ในหลายด้าน เช่น แต่เดิมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ปกครองหมู่บ้านและตำบลในฐานะตัวแทนของทางราชการ ตัวแทนของประชาชนและ

ในฐานะผู้นำชุมชนเพียงลำพัง และได้รับการยอมรับมาอย่างยาวนาน เมื่อมีการกระจายสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในช่วงสี่ปีแรก คือระหว่างปี พ.ศ. 2537-2540 กฎหมายได้บัญญัติให้กำนันผู้ใหญ่บ้านเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตำแหน่ง และกำหนดให้กำนันเป็นประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโดยตำแหน่ง ทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทและอำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้านสวมหมวกสองใบ ซึ่งระยะนี้ถือว่าการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีลักษณะเป็นบวก เนื่องจากมีบทบาทและอำนาจเพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 และกำหนดให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรงเท่านั้น ทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องกลับมาเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในฐานะผู้ปกครองท้องที่เพียงตำแหน่งเดียว และได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งและการช่วงชิงการนำในการพัฒนาท้องถิ่นระหว่างผู้นำสองกลุ่ม โดยกลุ่มอำนาจเดิมคือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกลุ่มอำนาจใหม่ คือ ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเลือกตั้งจากประชาชนในหมู่บ้าน ๆ ละ 2 คน

สถานการณ์ความขัดแย้งและการขัดกันบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น มีปรากฏในงานศึกษาวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือพิมพ์ อย่างต่อเนื่อง ยกตัวอย่างเช่น งานศึกษาของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ [2] อภัย โพธิ์ศรี [3] พบว่า ภายหลังการเกิดขึ้นขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้ส่งผลกระทบต่อ บทบาท อำนาจหน้าที่ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ที่ต้องสูญเสียบทบาทในการพัฒนา และมีสถานภาพที่ลดต่ำลงหรือมีบทบาทน้อยลง อีกทั้งไม่สามารถแยกแยะและระบุบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างชัดเจน จึงมีลักษณะทับซ้อนและคลุมเครือ ส่วนงานวิจัยของ พรรณเพ็ญ พันจักรสาย[4] เกรียงศักดิ์ ชูดอกไม้ [5] และอภัย โพธิ์ศรี พบว่า ผลกระทบจากนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น นำมาสู่ความขัดแย้งและช่วงชิงการนำมวลชนในพื้นที่ ทำให้การบริหารขาดประสิทธิภาพ ในขณะที่งานวิจัยของสรศักดิ์ จิระธรรมประดับ [6] ชาญ คำวรรณ [7] พบว่า บทบาท อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านยังมีความสำคัญและมีการปฏิบัติร่วมกันองค์การบริหารส่วนตำบลได้เป็นอย่างดี แม้จะมีปัญหาอุปสรรคอยู่บ้าง แต่ก็สามารถคลี่คลายไปได้ด้วยดี

จากข้อค้นพบจากงานศึกษาวิจัยดังกล่าวมาข้างต้น นำมาสู่ความสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ของกำนันผู้ใหญ่บ้านกับผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นในการพัฒนาท้องที่และท้องถิ่นภายใต้บทบาทและอำนาจหน้าที่ของแต่ละฝ่ายมีอยู่อย่างมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบใดร่วมมือขัดแย้ง ต่อสู้ แข่งขัน หรือประนีประนอมระหว่างกัน โดยเลือกศึกษา 2 พื้นที่ในจังหวัดมหาสารคาม คือ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ และเทศบาลตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย โดยทั้งสองพื้นที่มีลักษณะที่น่าสนใจในการศึกษาเชิงปฏิสัมพันธ์ คือ พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก มีผู้บริหารเคยเป็นกำนันมาก่อนและได้รับเลือกตั้งติดต่อกันหลายสมัย สามารถทำงานร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้เป็นอย่างดี ส่วนในพื้นที่เทศบาลตำบลขามเรียง ผู้บริหารท้องถิ่นได้รับเลือกตั้งติดต่อกันสองสมัย มีการต่อสู้แข่งขันทางการเมืองค่อนข้างสูงและผู้บริหารท้องถิ่นกับเทศบาลไม่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างราบรื่นเท่าใดนัก โดยการวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะต้องค้นคว้าความรู้ที่จะนำมาอธิบายในเชิงทฤษฎีที่ว่า ปฏิสัมพันธ์มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบก็ส่งผลตามมาที่แตกต่างกัน การศึกษาและเข้าใจรูปแบบ

เหล่านี้ ยังจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมรูปแบบปฏิสัมพันธ์เชิง
 บทบาทและอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสม ในขณะที่เดียวกันก็หลีกเลี่ยง
 ปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทที่ส่งผลด้านลบ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการ
 พัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองสืบไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่
 ในการพัฒนาท้องถิ่นและท้องถิ่นระหว่างกันนั้น ผู้ใหญ่บ้านกับผู้บริหาร
 และสมาชิกสภาท้องถิ่น

2.2 เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทและอำนาจหน้าที่ใน
 การพัฒนาท้องถิ่นและท้องถิ่นระหว่างกันนั้น ผู้ใหญ่บ้านกับผู้บริหารและ
 สมาชิกสภาท้องถิ่น ทั้งรูปแบบและลักษณะปฏิสัมพันธ์ เงื่อนไข
 ปฏิสัมพันธ์ และผลที่ตามมาจากปฏิสัมพันธ์

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิดการวิจัยและผลงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้อาศัยกรอบแนวคิดที่ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของกำนัน
 ผู้ใหญ่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457
 (รวมทั้งที่แก้ไขเพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 10 พ.ศ. 2542) และกรอบแนวคิด
 ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติ
 สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (รวมทั้งที่แก้ไข
 เพิ่มเติมจนถึงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2546) มาเป็นแนวทางในการวิจัยในครั้งนี้
 ภายใต้สมมติฐานที่ว่า แม้กฎหมายจะกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่
 ให้ต่างกัน แต่ในทางปฏิบัติทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้บริหาร สมาชิก
 สภาท้องถิ่นต่างมาจากเลือกตั้งของประชาชน และมีพื้นที่ปฏิบัติงาน
 ร่วมกัน จึงเป็นไปได้ว่า ความสัมพันธ์อาจมีทั้งความขัดแย้ง ร่วมมือ ช่วง
 ชิง และประนีประนอมระหว่างกัน

4. วิธีดำเนินงาน

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างการวิจัย
 เชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยประชากรเป้าหมายในการวิจัย
 ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้บริหาร สมาชิกสภาท้องถิ่นในเขตพื้นที่
 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก อำเภอเบตง จำนวน 64 คน และ
 เทศบาลตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จำนวน 39 คน จำนวนทั้งสิ้น
 103 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย
 แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต เครื่องบันทึกเสียง
 เครื่องบันทึกภาพ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus groups)

5. ผลการศึกษา

5.1 การปฏิบัติงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนา
 ท้องถิ่นและท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้บริหารและสมาชิก
 สภาท้องถิ่น

สำหรับผลการวิจัยในประเด็นการปฏิบัติงานตามบทบาทและ
 อำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้บริหารและ
 สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้วิจัยนำเสนอในรูปแบบตาราง โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และ
 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังตารางที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการ
 ปฏิบัติงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน
 และผู้ใหญ่บ้าน

การปฏิบัติงานตามบทบาทและอำนาจ หน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่น	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ
1. รายงานปัญหาและความเดือดร้อนแก่ ทางราชการ	3.97	.99	มาก
2. ระวังและป้องกันอาชญากรรม	3.83	.83	มาก
5. ชี้แจงประกาศ นโยบาย และ กฎหมายแก่ลูกบ้าน	4.20	.66	มาก
6. อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือ เจ้าหน้าที่ทางปกครองของรัฐในการเข้า ไปทำงานในท้องที่	4.23	.72	มาก
7. อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือ เจ้าหน้าที่จากส่วนราชการอื่นๆ ในการ เข้าไปทำงานในท้องที่	4.13	.86	มาก
8. งานสำรวจและจัดเก็บภาษี	4.03	.96	มาก
9. อำนวยความสะดวกและให้บริการแก่ ลูกบ้าน	4.33	.66	มาก
10. เจริญและไกลเกลี่ยข้อขัดแย้ง ภายในชุมชน	4.07	.94	มาก
11. อบรมและดัดเตือนลูกบ้าน	3.90	.80	มาก
12. งานสาธารณสุขและป้องกัน โรคติดต่อ	4.07	.73	มาก
13. ส่งเสริมการเกษตรกรรมและพัฒนา อาชีพ	3.77	.81	มาก
14. ดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	3.88	.68	มาก
15. งานส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม ท้องถิ่น	4.07	.69	มาก
16. ส่งเสริมการศึกษาและศาสนา	4.10	.66	มาก
17. งานส่งเสริมและสนับสนุนการ รวมกลุ่มของลูกบ้าน	4.00	.78	มาก
18. สนับสนุนการทำงานของรัฐวิสาหกิจ (เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์)	4.03	.61	มาก
19. สนับสนุนการทำงานขององค์กร ปกครองท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น	4.20	.61	มาก
20. สนับสนุนการทำงานของ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	3.93	.73	มาก
รวม	4.06	.43	มาก

จากตาราง พบว่า โดยรวมการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ใน
 การพัฒนาท้องถิ่นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 4.06
 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .43 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้ออยู่ในระดับมาก
 ทุกข้อ โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ อำนวยความ
 สะดวกและให้บริการแก่ลูกบ้าน (ค่าเฉลี่ย 4.33) อำนวยความสะดวก
 และช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ทางปกครองของรัฐในการเข้าไปทำงานใน
 ท้องที่ (ค่าเฉลี่ย 4.23) อำนวยความสะดวกและช่วยเหลือเจ้าหน้าที่

ทางปกครองของรัฐในการเข้าไปทำงานในท้องถิ่น สนับสนุนการทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น (ค่าเฉลี่ย 4.20)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น

การปฏิบัติงานตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนา	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
1. ต่อเติม ปรับปรุง บำรุงรักษาระบบไฟฟ้าสาธารณะ	3.83	.70	มาก
2. ขยายเขตระบบไฟฟ้าส่วนภูมิภาค	3.00	.78	มาก
3. ก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษาระบบประปาหมู่บ้าน	4.04	.80	มาก
4. ก่อสร้าง ปรับปรุง ภาชนะเก็บน้ำ และพัฒนาแหล่งน้ำตามธรรมชาติ	3.62	.92	มาก
5. ก่อสร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษา ถนน สะพานและท่อหรือรางระบายน้ำ	3.79	.83	มาก
6. พัฒนาและส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชน	3.62	1.01	มาก
7. ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมลดรายจ่ายเพิ่มรายได้	3.62	.92	มาก
8. การส่งเสริมผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส	4.58	.58	มากที่สุด
9. การส่งเสริมสุขภาพของประชาชน	3.75	.73	มาก
10. การส่งเสริมการแข่งขันกีฬาและนันทนาการ	4.12	.61	มาก
11. การส่งเสริมและสนับสนุนการควบคุมโรคติดต่อ	3.87	.61	มาก
12. การส่งเสริมและการฝึกอบรมการจัดการจัดระเบียบชุมชนสังคมและรักษาความสงบเรียบร้อย	3.79	.72	มาก
13. ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาทั้งในและนอกระบบ	3.70	.75	มาก
14. บริหารจัดการการศึกษา	3.62	.71	มาก
15. จัดให้มีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูล และขยะมูลฝอย	3.83	.76	มาก
16. ปรับปรุงสภาพแวดล้อม	4.04	.55	มาก
17. ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.08	.58	มาก
รวมเฉลี่ย	3.78	.51	มาก

จากตาราง พบว่า โดยรวมการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นของผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ข้อ ได้แก่ การส่งเสริมผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาส (ค่าเฉลี่ย 4.58) และอยู่ในระดับมาก 16 ข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การส่งเสริมการแข่งขันกีฬาและนันทนาการ (ค่าเฉลี่ย 4.12) ปรับปรุงสภาพแวดล้อม และก่อสร้าง ปรับปรุงบำรุงรักษาระบบประปาหมู่บ้าน (ค่าเฉลี่ย 4.04)

5.2 ปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นและท้องถิ่นระหว่างกัน ผู้ใหญ่บ้านกับผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น

จากการศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทและอำนาจหน้าที่ระหว่างกัน ผู้ใหญ่บ้านกับผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นในการพัฒนาท้องถิ่นและท้องถิ่น โดยศึกษาสองพื้นที่ในจังหวัดมหาสารคาม คือ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก อำเภอกระบือ และเทศบาลตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย สามารถนำเสนอประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

5.2.1 รูปแบบและลักษณะปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นและท้องถิ่น พบว่า รูปแบบปฏิสัมพันธ์มีหลายรูปแบบ แต่รูปแบบที่เด่นชัดที่สุด คือ รูปแบบความร่วมมือของกัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งรูปแบบความร่วมมือ แสดงออกในลักษณะของการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิดและร่วมสนับสนุนในการพัฒนาทุกด้าน เช่น ด้านพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาด้านการเกษตร ในขณะที่ปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบของความขัดแย้ง การแข่งขันชิง มีน้อยมาก และมักจะเป็นความไม่พึงพอใจส่วนตัวมากกว่า ความขัดแย้งในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ส่วนในพื้นที่ตำบลขามเรียง ปฏิสัมพันธ์มีหลายรูปแบบเช่นเดียวกัน แต่รูปแบบที่เด่นชัดที่สุด คือ ความขัดแย้งระหว่างกัน ผู้ใหญ่บ้านกับผู้บริหารเทศบาล ซึ่งความขัดแย้งจะแสดงออกในลักษณะของความไม่พอใจของกัน ผู้ใหญ่บ้านที่ฝ่ายบริหารไม่สามารถตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน โดยเฉพาะการที่ฝ่ายบริหารไม่สนใจแผนพัฒนาหมู่บ้านหรือแผนชุมชนที่แต่ละหมู่บ้านเสนอของงบประมาณ มักไม่ได้รับความสนใจจากทางเทศบาล ในขณะที่ปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบความร่วมมือ จะปรากฏในลักษณะที่ผู้นำหน้าที่เป็นฝ่ายปกครอง ยังคงให้ความร่วมมือกับเทศบาลด้วยดี แม้จะมี ความขัดแย้ง โดยเหตุผลสำคัญ คือ การทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด

5.2.2 เงื่อนไขปฏิสัมพันธ์

สำหรับประเด็นเงื่อนไขปฏิสัมพันธ์ที่ได้จากสัมภาษณ์พูดคุยกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า เงื่อนไขของความร่วมมือที่เกิดขึ้นในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิกนั้น เกิดจากการที่ผู้บริหารและสมาชิกสภาอบต.ส่วนใหญ่เคยผ่านการเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมาก่อน ทำให้เข้าใจบทบาทหน้าที่และให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในขณะที่ในพื้นที่เทศบาลตำบลขามเรียงเงื่อนไขความขัดแย้งเกิดจากการที่ผู้บริหารเทศบาลไม่ค่อยให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของคนในท้องถิ่นอย่างจริงจัง ยึดผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นหลัก จึงกลายเป็นชนวนความขัดแย้งระหว่างฝ่ายบริหารกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่นับวันยิ่งเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น นอกจากนั้น ในภาพรวมของบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกัน ผู้ใหญ่บ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาลต่างก็มีบทบาททับซ้อนกันหลายเรื่องและมีพื้นที่รับผิดชอบเดียวกัน ทำให้เกิดการขัดกันแนวทางปฏิบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

5.2.3 ผลที่ตามมาจากปฏิสัมพันธ์

ผลที่ตามมาหรือผลพวงจากรูปแบบ ลักษณะและเงื่อนไขปฏิสัมพันธ์ที่กล่าวมาข้างต้น ได้ส่งผลตามมาอย่างเป็นรูปธรรม โดยในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก ผลจากความร่วมมือของฝ่ายบริหาร สมาชิกสภาท้องถิ่นกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก ทำให้การพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การแก้ไขปัญหาค่อนข้างรวดเร็ว เพราะเข้าใจปัญหาร่วมกัน ผู้บริหารมักจะได้รับคำยอมรับจากประชาชน ในขณะที่ในพื้นที่เทศบาลตำบลขามเรียง ผลจากความขัดแย้งที่ค่อนข้างรุนแรง ทำให้การแก้ไขปัญหาล่าช้า งบประมาณเกิดการกระจุกตัวในบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีสมาชิกสภาท้องถิ่นอาศัยอยู่ เกิดการต่อรองในกลุ่ม มีการแบ่งพรรค แบ่งพวกที่ชัดเจน

6. การอภิปรายผล

ผลการวิจัยในครั้งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ในหลายรูปแบบและมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่ภายใต้บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะที่กฎหมายกำหนดให้เป็นฝ่ายปกครองดูแลทุกข์สุขของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบและผู้บริหาร สมาชิกสภาท้องถิ่นในฐานะผู้ปกครองท้องถิ่นทำหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งความสัมพันธ์ที่พบ ในทางทฤษฎีสังคมวิทยาถือว่าเป็นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมหรือทางการเมืองที่เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มีทั้งความร่วมมือ ขัดแย้ง แข่งขัน ชิงหรือประนีประนอมระหว่าง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้พบรูปแบบที่ชัดเจนคือรูปแบบความร่วมมือบางพื้นที่ และความขัดแย้งในบางพื้นที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่ที่สำคัญ

ข้อค้นพบจากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการยืนยันได้ว่าบทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับบทบาทอำนาจหน้าที่ของผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นในทางกฎหมายดูเหมือนว่าไม่มีข้อขัดแย้ง เพราะเป็นกฎหมายคนละฉบับกัน แต่ในทางปฏิบัติ กลับพบว่าบทบาทและอำนาจหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายได้เกิดการทับซ้อนระหว่างกัน และกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญของกรกล่าวอ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมในการปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตามหากพื้นที่ใด ทั้งสองฝ่ายสามารถรับรู้และเข้าใจ และยอมรับบทบาทและอำนาจหน้าที่ซึ่งกันและกัน ความร่วมมือในการทำงานจะมีมากกว่ารูปแบบอื่น เช่น ขัดแย้ง แข่งขัน ต่อสู้ ชิงชิง เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันหากพื้นที่ใดไม่รับรู้และเข้าใจ รวมถึงไม่ยอมรับบทบาทและอำนาจหน้าที่ซึ่งกันและกัน ก็อาจกลายเป็นเงื่อนไขของความขัดแย้งและช่วงชิงการนำในพื้นที่ได้ ดังจะเห็นได้จากข้อค้นพบของอภัย โพธิ์ศรี ที่ศึกษาผลกระทบของการกระจายอำนาจต่อการดำเนินงานของกำนันผู้ใหญ่บ้าน กรณีศึกษาตำบลบ้านโนน กิ่งอำเภอชำสูง จังหวัดขอนแก่นที่ พบว่า การเกิดขึ้นขององค์การบริหารส่วนตำบล ภายหลังปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมานั้น ได้ส่งผลให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านสังคม ที่แสดงออกมาในรูปของความแตกแยกของราษฎรในพื้นที่ และบทบาททางสังคมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่ลดลงไป และด้านการบริหารงานในพื้นที่ที่แสดงออกมาในรูปของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กับองค์การบริหารส่วนตำบลสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งก็คือกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเกิดความไม่พอใจที่ต้องสูญเสียอำนาจหน้าที่ไปให้องค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งเกิดการช่วงชิงการนำในพื้นที่ของทั้งสองฝ่ายทำให้ราษฎรในพื้นที่ถูกแยกออกเป็นฝักฝ่าย และสาเหตุอีกประการหนึ่งก็คือบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่ทับซ้อนกันระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 กับองค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ซึ่งได้ส่งผลให้เกิด

ความไม่ลงรอยกัน รวมไปถึงการผลักภาวะความรับผิดชอบไปให้กันในการแก้ไขปัญหาสาธารณะ และข้อค้นพบของพรรณเพ็ญ พันจักรสาย ได้ศึกษาการจัดการความขัดแย้งระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าลักษณะความขัดแย้ง เกิดจากสาเหตุหลัก 3 ประการ คือ ประการแรก เป็นเรื่องของความไม่ชัดเจนในระเบียบ กฎหมาย โดยเฉพาะบทบาท อำนาจ หน้าที่ของแต่ละฝ่ายซึ่งถูกกำหนดโดยกฎหมายคนละฉบับกัน และแต่ละฉบับก็มีความซ้ำซ้อนกันอยู่ ประการที่สอง คือ ปัญหาการเข้าสู่ตำแหน่งของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากต่างฝ่ายมาจากการเลือกตั้ง ทำให้ต้องเป็นคู่แข่งทางการเมืองกัน และประการที่สาม คือ มารยาทในการทำงานและความขัดแย้งส่วนตัว

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นและท้องถิ่นในครั้งนี้ เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ทั้งรูปแบบเงื่อนไข และผลที่ตามมา โดยกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในฐานะฝ่ายปกครองท้องถิ่น และผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นในฐานะฝ่ายปกครองท้องถิ่น ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก อำเภอบรบือ และเทศบาลตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นและท้องถิ่นหลายรูปแบบแตกต่างกัน แต่ละรูปแบบเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่ไม่เหมือนกัน และนำมาสู่ผลลัพธ์ที่แตกต่างกัน โดยในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิกมีความร่วมมือสูง เกิดจากผู้บริหารและสมาชิกสภาอบต.ส่วนใหญ่เคยผ่านการเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมาก่อน ทำให้เข้าใจบทบาทหน้าที่และให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน แต่ในพื้นที่เทศบาลตำบลขามเรียงมีความขัดแย้งสูง เกิดจากผู้บริหารเทศบาลไม่ค่อยให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของคนในท้องถิ่นอย่างจริงจัง ยึดผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นหลัก จึงกลายเป็นชนวนความขัดแย้งระหว่างท้องถิ่นกับท้องถิ่น และนำมาสู่การแก้ไขปัญหาท้องถิ่นที่ล่าช้า งบประมาณเกิดการกระจุกตัวในบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีสมาชิกสภาท้องถิ่นอาศัยอยู่ เกิดการต่อรองในกลุ่ม และมีการแบ่งพรรค แบ่งพวกที่ชัดเจน

สำหรับข้อเสนอแนะ จากข้อค้นพบของการวิจัยในครั้งนี้ ที่พบว่าปฏิสัมพันธ์เชิงบทบาทและอำนาจหน้าที่ระหว่างท้องถิ่นกับท้องถิ่นมีหลากหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบเกิดขึ้นด้วยเงื่อนไขที่ต่างกัน ที่สำคัญส่งผลตามมาที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้น ไม่ว่าท้องถิ่นหรือท้องถิ่นต่างเป็นตัวแทนของประชาชน เป็นผู้อาสาประชาชนเข้ามาแก้ไขปัญหา ตอบสนองความต้องการของประชาชน ควรยึดรูปแบบการทำงานที่เป็นความร่วมมือเป็นหลัก เพราะรูปแบบความร่วมมือจะนำมาซึ่งความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด และความหลีกเลี่ยงรูปแบบของความขัดแย้งให้มากที่สุด เพราะจะสร้างผลกระทบอย่างรุนแรงทั้งแก่ประชาชนและฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างแน่นอน

8. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะผู้บริหาร และสมาชิกสภาท้องถิ่นในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองจิก อำเภอศรีบึง และเทศบาลตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามทุกท่านที่ร่วมให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในครั้งนี้ และทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

9. การอ้างอิง

- [1] อภัย โพธิ์ศรี. (2550). ผลกระทบของการกระจายอำนาจต่อการดำเนินงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน : กรณีศึกษาตำบลบ้านโนน กิ่งอำเภอชำสูง จังหวัดขอนแก่น. การศึกษาค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- [2] นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2546). ความคิด ความรู้และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475. กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน.
- [3] พรรณเพ็ญ ฝั้นจักรสาย.(2551). การจัดการความขัดแย้งระหว่างกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [5] เกรียงศักดิ์ ชูดอกไม้. (2549). ผลกระทบเชิงลบของนโยบายกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น ด้านความ

ขัดแย้งของบทบาทผู้นำท้องถิ่น : กรณีศึกษากำนัน ผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทับคล้อ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดพิจิตร. การศึกษาค้นคว้าอิสระ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (นโยบายสาธารณะ) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.

- [6] สรศักดิ์ จิรธรรมประดับ. (2547). บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่มีต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบขององค์การบริหารส่วนตำบล :กรณีศึกษาอำเภองอกศรีเกษ จังหวัดนครนายก. ปัญหาพิเศษ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (นโยบายสาธารณะ) วิทยาลัยบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.

- [7] ชาญ คำวรรณ. (2546). บทบาทและอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ภายหลัง ปี พ.ศ. 2537. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.